

Scientific Paper

Feasibility Study of Rural Tourism Development in the Villages of Dishmuk District Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad Province

A. Farhadi Doost¹, M. Nooripoor², M. Sharifzadeh³, M. Aferydouni⁴

Received: 18 October, 2025

Accepted: 31 January, 2026

Introduction: Today Tourism is recognized as one of the most influential economic, cultural, and social activities in the world and plays a key role in achieving sustainable development. For developing countries like Iran, which face challenges such as unemployment, shortage of foreign exchange resources, and heavy dependence on oil revenues, tourism development can be an effective tool for diversifying the economy and reducing dependence on limited and unstable oil resources. Iran, with its prominent position among countries with historical, cultural, and natural attractions, has the potential to expand this industry at national and international levels. In the meantime, rural tourism, due to its grassroots nature and reliance on local resources, provides extensive opportunities for creating employment, increasing income, preventing rural migration to cities, and preserving natural and cultural heritage. Therefore, targeted and sustainable development of rural tourism can not only contribute to the economic growth of rural areas, but also be used as an effective

-
1. Master's degree in Rural Development, Department of Rural Development Management, Faculty of Agriculture, Yasuj University, Yasuj, Iran.
 2. Corresponding Author and Professor, Department of Rural Development Management, Faculty of Agriculture, Yasouj University, Yasouj, Iran (mnooripoor@yu.ac.ir).
 3. Associate Professor, Department of Rural Development Management, Faculty of Agriculture, Yasouj University, Yasouj, Iran.
 4. PhD Student of Agricultural Development, Department of Rural Development Management, Faculty of Agriculture, Yasouj University, Yasouj, Iran.

strategy towards achieving balanced development, spatial justice, and social and environmental sustainability in the country.

Materials and Methods: This research is applied in terms of its purpose and descriptive-analytical in terms of its nature and data collection method. The statistical population of the study consisted of all villagers living in tourism-prone areas of Dishmuk district, including villages: Lirab, Ajem, Imamzadeh Mirsalar, Sartang Lirab, Esfandan, Darghak, Sargach, and Deh Ahmad, which were 4687 people in total according to the census. The sample size was 198 people selected as a statistical sample using the Cochran formula. The sampling process was carried out in two stages: in the first stage, samples were selected from among the districts and villages using a multi-stage cluster method, and in the second stage, within each selected village, samples were selected using random sampling with proportional assignment to achieve appropriate representation of the research population. The data collection tool was a researcher-made questionnaire based on the TELOS model for assessing the feasibility of rural tourism development, which includes six dimensions: technical, economic, legal, operational, scheduling, and socio-cultural. The questionnaire questions were designed in a closed form and based on a five-point Likert scale. The content validity of the tool was reviewed and confirmed by experts in the field of rural development and tourism. The reliability of the questionnaire was also examined through a pre-test in an area outside the study area, and the Cronbach's alpha value was between 0.70 and 0.92, indicating appropriate reliability of the tool. The collected data were analyzed using SPSS software.

Conclusion and Suggestions: The results of the study showed that among the 6 dimensions studied for the feasibility of tourism development in Dishmuk district, the cultural-social and economic dimensions were the most appropriate dimensions of the conceptual framework of the study with the lowest coefficients of variation of 0.11 and 0.20, respectively. Also, the results of the one-sample t-test indicated that the current situation for tourism development in the study area in economic and cultural-social dimensions was above the average level (3), and therefore these dimensions had a relatively good situation in the study area, but in terms of other dimensions, namely operational, technical, scheduling and legal, the situation was below average, below average, weak and weak, respectively, and therefore, it is necessary to strengthen the operational, technical, scheduling and legal dimensions with the efforts of the authorities and local people and by relying on positive points such as economic and cultural and social dimensions. In order to improve the conditions for rural tourism development in Dishmuk, it is suggested to

create appropriate regulations to facilitate matters related to tourism development, and also to install a sign indicating the completion of projects to improve the timing variable. Also, by allocating taxes from the people of the region to the development of infrastructure related to transportation routes and the tourism industry in Dishmuk, steps can be taken to develop tourism in Dishmuk. Finally, this research showed that Dishmuk has the capacity to develop the tourism sector.

Keywords: *Feasibility study, tourism development, Dishmuk, rural tourism*

JEL Classification: R11, R58, L83

اقتصاد کشاورزی و روستایی

سال ۳، شماره ۸، پاییز ۱۴۰۴

مقاله علمی

امکان‌سنجی توسعه گردشگری روستایی در روستاهای بخش دیشموک استان کهگیلویه و بویراحمد

علی‌فرهادی دوست^۱، مهدی نوری پور^۲، مریم شریف زاده^۳، مریم آفریدونی^۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۷/۲۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۱/۱۱

چکیده

مناطقى که توانایی جذب گردشگر را دارند، نقش بنیادی در گسترش فعالیت‌های گردشگری را ایفا می‌کنند. به عبارت دیگر شرط اساسی برای توسعه گردشگری داشتن شرایط ذاتی مانند داشتن طبیعت بکر و مناظر زیبا است. وجود این مناطق می‌تواند تأثیرات محسوسى در توسعه منطقه داشته باشد. بخش دیشموک از توابع استان کهگیلویه و بویراحمد از جمله مناطق بکر کشور است. از همین رو، پژوهش حاضر با هدف امکان‌سنجی توسعه گردشگری در این منطقه به صورت پیمایشی انجام شد. جامعه آماری شامل اهالی ساکن در بخش دیشموک بالغ بر ۴۶۸۷ نفر و بر اساس فرمول کوکران

- ۱- دانش آموخته کارشناسی ارشد توسعه روستایی، گروه مدیریت توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران.
- ۲- نویسنده مسئول و استاد گروه مدیریت توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران. (mnooripoor@yu.ac.ir).
- ۳- دانشیار گروه مدیریت توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران.
- ۴- دانشجوی دوره دکتری توسعه کشاورزی، گروه مدیریت توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران.

DOI: 10.30490/etr.2026.367539.1069

۱۹۸ نفر به عنوان نمونه مورد مطالعه انتخاب شدند. نتایج نشان داد ابعاد فرهنگی-اجتماعی و اقتصادی با کسب پایین‌ترین ضرایب تغییرات به ترتیب ۰/۱۱ و ۰/۲۰ و آزمون تی تک نمونه‌ای مناسب‌ترین بعدهای توسعه گردشگری در منطقه هستند. بنابراین در راستای ارتقاء شرایط توسعه گردشگری روستایی در بخش دیشموک، پیشنهاد می‌شود با تدوین آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های جامع در جهت تسهیل امور مرتبط با توسعه گردشگری، زمینه‌ای مناسب برای جذب سرمایه‌گذاری و مدیریت مؤثر پروژه‌ها فراهم گردد. از سوی دیگر، اختصاص بخشی از مالیات‌های محلی به توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل و صنایع مرتبط با گردشگری در بخش دیشموک، گامی مؤثر در جهت تقویت بنیان‌های اقتصادی و اجتماعی منطقه خواهد بود. در مجموع، نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که دیشموک از ظرفیت‌های قابل توجهی برای توسعه صنعت گردشگری برخوردار است و در صورت برنامه‌ریزی علمی و بهره‌گیری از منابع محلی، این قابلیت را دارد که به یکی از قطب‌های گردشگری روستایی استان تبدیل شود.

کلیدواژه‌ها: امکان‌سنجی، توسعه گردشگری، دیشموک، گردشگری روستایی.

طبقه‌بندی JEL: R11, R58, L83

مقدمه

امروزه گردشگری یکی از تأثیرگذارترین فعالیت‌هایی است که از آن به‌عنوان پیشران توسعه یاد می‌کنند. توسعه گردشگری برای کشورهای درحال توسعه همچون ایران که با معضلات، بیکاری محدودیت منابع ارزی و اقتصاد تک‌محصولی مواجه‌اند اهمیت فراوانی دارد (Jahangir et al., 2020) با توجه به وابستگی شدید ایران به درآمدهای نفتی، پایان‌پذیر بودن این منبع و نوسان‌های قیمتی شدید آن طی چند سال گذشته استفاده و بازیگری منابع جایگزین به منظور رهایی از اقتصاد تک‌محصولی بیش از پیش در کشور احساس می‌شود (Argha et al., 2022). ایران از لحاظ جاذبه‌های تاریخی در رتبه دهم جهانی و از لحاظ جاذبه‌های فرهنگی و طبیعی در بین پنج کشور برتر دنیا قرار گرفته است لذا می‌توان از گردشگری به‌عنوان یکی از بهترین گزینه‌های ممکن برای جایگزینی درآمدهای حاصل از نفت کاهش وابستگی شدید به اقتصاد تک‌محصولی و حرکت به سمت توسعه مطلوب نام برد (Kamandari et al., 2020). گردشگری توسعه‌ای است که در آن توازن و تعادل حفظ ارزش‌ها و کیفیت اخلاقیات و اصول اقتصادی و نیز مزیت‌های اقتصادی همه به همراه هم دیده‌شده و کوشش می‌شود تا توسعه‌های متعادل و همه‌جانبه جایگزین توسعه‌ی صرفاً اقتصادی گردد این نوع توسعه امروزه یک رویکرد عمومی است که از طریق دولت‌ها مورد توجه قرار گرفته است تا گردشگری از لحاظ بوم‌شناسی در طولانی‌مدت قابل قبول، از لحاظ مالی،

خودکفا و از نظر دیدگاه‌های اجتماعی و اخلاقی برای جوامع محلی مفید و نویدبخش باشد (Jafari, 2020). یکی از انواع گردشگری، گردشگری روستایی است که با ارائه جذابیت و ایجاد تمایل در استفاده از فضا و ویژگی‌های محیط روستایی برای گردشگران و همچنین کارکردی جهت بهبود و ارتقاء شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی منطقه میزبان مورد توجه واقع شده است، از این رو برنامه‌ریزان تلاش دارند تا با شناسایی مزیت‌ها و محدودیت‌ها، موجب توفیق گردشگری روستایی در پاسخگویی به نیازهای گردشگران و اصلاح مناطق روستایی است (Toranj & Fouladi, 2020). این شاخه‌ی تخصصی گردشگری به سبب ویژگی‌های ساختاری و کارکردی خاص و اقبال شمار گسترده‌ای از مخاطبان توانسته در هندسه گردشگری جهانی جایگاه شایسته‌ای کسب کند و حوزه‌ی نفوذ آن سراسر جهان را فراگیرد (Tabrizi & Zahedi-Kalaki, 2018) به طوری که سازمان جهانی گردشگری^۱ برای ارتقاء توان گردشگری در راستای ایجاد فرصت‌های شغلی و همچنین پیشرفت و برجسته‌سازی نقش منحصربه‌فرد گردشگری در حفظ و بالابردن میراث طبیعی و فرهنگی و مهار مهاجرت شهری، سال ۲۰۲۰ را سال گردشگری و توسعه روستایی نام‌گذاری کرد (World Tourism Organization, 2020) بدیهی است که رشد و گسترش گردشگری روستایی منافع متعددی از جمله ارائه راه‌حل‌های جایگزین و مکمل برای زندگی روستایی، تداوم فعالیت‌های سنتی، ایجاد و توسعه سرمایه‌گذاری‌های جدید، ایجاد بازار برای بخش کشاورزی، تنوع‌بخشی فعالیت‌های اقتصادی، فراهم کردن بودجه‌ای برای مدیریت منابع طبیعی و تاریخی و استفاده فعال از نیروی کار زنان در مناطق روستایی به همراه دارد (Curcic et al., 2021). به عبارت دیگر، یکی از موضوعات اصلی راهبردهای توسعه در سراسر جهان به ویژه در مناطق روستایی کاهش فقر است. توجیه‌پذیر نبودن سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها و ارائه خدمات در غالب مناطق روستایی به دلیل نداشتن سطح معینی از تراکم جمعیت موجب محرومیت این مناطق از بسیاری از امکانات و تسهیلات شده (Kalantari, 2013) و منجر به تشدید بیکاری و فقر در این مناطق شده است (Holland et al. 2003). لذا، یکی از چالش‌های جدی کشورها ایجاد فرصت‌های جدید کسب‌وکار در مناطق روستایی با حداقل سرمایه‌گذاری اولیه می‌باشد. گردشگری یکی از بزرگترین صنایع جهان است. متنوع بودن این صنعت، زمینه مشارکت گسترده از جمله مشارکت بخش غیررسمی را افزایش می‌دهد (Jaafari et al., 2020) از این رو، گردشگری روستایی باعث افزایش توان اقتصادی مناطق حاشیه‌نشین، تحریک بازآفرینی

اجتماعی و بهبود شرایط زندگی جوامع روستایی می‌شود (Briedenmann & Wickens, 2004).

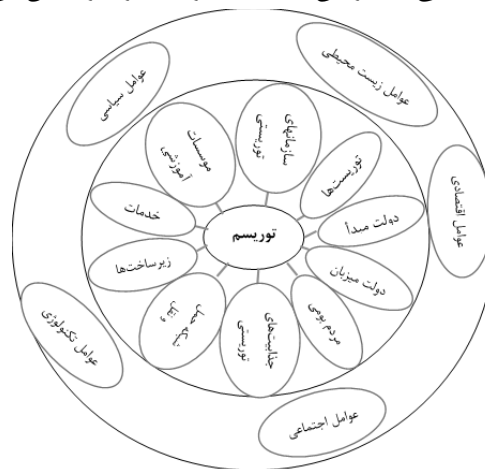
اولین گام در به حرکت درآوردن چرخه‌ی اقتصادی گردشگری، شناسایی و معرفی قابلیت‌ها و توانمندی‌های بالقوه موجود است که با شناخت و برنامه‌ریزی‌های همه‌جانبه می‌توان زمینه‌های بهره‌برداری اقتصادی را مهیا نمود. هر یک از محیط‌های طبیعی، جغرافیایی، اجتماعی- فرهنگی و اقتصادی زمینه‌ساز فعالیت‌های گوناگونی هستند (Alipour & Eghbali, 2011).

بخش دیشموک از توابع شهرستان کهگیلویه (دهدشت)، در غربی‌ترین نقطه‌ی این استان و هم‌مرز با استان خوزستان است. بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵ جمعیت شهر و ۸۶ روستای اطراف این شهر کوچک حدود ۲۱ هزار نفر است که کمتر از شش هزار نفر آن را جمعیت شهری و باقی را روستاییان تشکیل می‌دهند مردم این بخش عمدتاً از طریق کشاورزی و دامداری به روش سنتی روزگار می‌گذرانند. امامزاده میرسالار (ع)، قلعه تاریخی دیشموک، دریاچه دیشموک، سد خاکی گراب، گوردخمه یا گوردالو، غار ده احمد واقع در ۵ کیلومتری شمال غرب دیشموک و چشمه‌های کرنگ، سربلقاب و ده ورگ، آبشار فصلی و تنگ چویل دیشموک طبیعت بکر و تپه‌های پوشیده از گل‌های رنگارنگ و پوشیده از درختان بلوط از مهم‌ترین جاذبه‌های گردشگری بخش دیشموک بوده و چشم‌اندازهای بسیار زیبایی را برای آن طراحی کرده است. علی‌رغم پتانسیل‌های بالا در زمینه توسعه گردشگری روستایی که به آن‌ها اشاره شده است، اما، این نوع از گردشگری که اکنون در سطح ملی و جهانی از اهمیت و جایگاه ویژه‌ای برخوردار است، چندان در منطقه مورد نظر توسعه پیدا نکرده است. لذا سوالی که مطرح می‌شود، این است که آیا در منطقه مورد مطالعه پتانسیل و توان توسعه این سیستم گردشگری وجود ندارد یا دلایل دیگری مانند محرومیت منطقه، کم توجهی و غیره باعث این معضل شده است. بر این اساس، مطالعه حاضر با هدف امکان‌سنجی توسعه گردشگری روستایی در روستاهای بخش دیشموک انجام شد. بنابراین، این پژوهش با تمرکز بر نقش توسعه گردشگری در متنوع ساختن و احیای اقتصاد جوامع روستایی در صدد است به امکان‌سنجی توسعه گردشگری روستایی در بخش دیشموک بپردازد.

مرور ادبیات

امروزه گردشگری به عنوان یک مسیر برای توسعه شناخته می‌شود. این بدان معناست که با بهره‌گیری از ظرفیت‌های گردشگری در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی، می‌توان به پیشرفت مناطق کمتر توسعه‌یافته و توسعه نیافته کمک کرد (Babaei-Fini, 2015). تعاریف ارائه شده توسط پژوهشگران، حاکی از این است که ارائه‌ی تعریفی واحد از گردشگری امری دشوار است (Askarpour et al., 2019). بنابراین گردشگری شامل تمام

فعالیت‌هایی است که یک گردشگر به دلیل شخصی یا شغلی برای مدتی در مکانی غیر از جایی که در آن زندگی می‌کند انجام می‌دهد (Yari Hesar & Bakhtar, 2016). بر این اساس در تعریف گردشگری و تعیین قلمرو آن، باید گروه‌های مختلفی که در این صنعت مشارکت دارند و از آن تأثیر می‌پذیرند را لحاظ کرد (Faraji Rad & Aghajani, 2009). شکل ۱ گردشگری و گروه‌های مختلفی که در این صنعت مشارکت دارند را نشان می‌دهد.

شکل ۱- الگوی تعاملی صنعت توریسم (Faraji Rad & Aghajani, 2009)

در رابطه با موضوع مورد پژوهش، مطالعاتی میدانی در داخل و خارج کشور ایران انجام شده است که در ادامه به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود. زاهد بابلان و محمدی (Zahedbabelan & Mohammadi, 2023) در مطالعه خود به ارائه الگوی سه لایه‌ای امکان‌سنجی، طراحی مفهومی و ساختار اجرا؛ و استقرار اثربخش مدرسه‌ی زندگی با روش فراترکیب پرداختند. تحلیل یافته‌ها منجر به استخراج الگوی جامع امکان‌سنجی و استقرار اثربخش مدرسه شد. مدل ارائه شده در خصوص لایه اول یا همان امکان‌سنجی در شکل ۲ به تصویر کشیده است. در پژوهشی کروی و همکاران (Karroubi et al., 2019) به بررسی منابع و عوامل مؤثر جهت توسعه گردشگری رویدادهای فرهنگی در راستای تعدیل فصلی بودن گردشگری شهر همدان پرداختند. جامعه آماری پژوهش، خبرگان گردشگری شهر همدان می‌باشند. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از رویکرد مدل‌سازی معادلات ساختاری مبتنی بر حداقل مربعات جزئی استفاده شده است. نتایج نشان داد، وضعیت منابع گردشگری، منابع حمایتی، منابع مصنوع و عوامل موقعیتی جهت توسعه گردشگری رویدادهای فرهنگی در شهر همدان به جز منابع حمایتی، جهت تعدیل

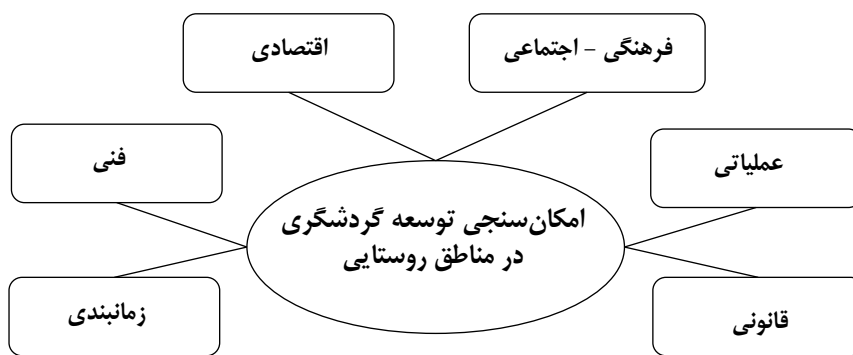
فصلی بودن گردشگری در وضعیت مطلوبی قرار دارند. ابراهیم‌پور و همکاران (Ebrahimpour et al., 2022) به امکان‌سنجی توسعه گردشگری هوشمند با تأکید بر توسعه پایدار در شهر اردبیل با استفاده از تکنیک ¹TELOS پرداختند. برای تکمیل پرسشنامه‌ها از کارشناسان حوزه گردشگری و گردشگران استفاده نمودند. یافته‌های این تحقیق نشان داد بین نظر گردشگران و کارشناسان تفاوت معناداری وجود نداشت و امکان توسعه گردشگری در شهر اردبیل با توجه به میانگین ابعاد فنی، اقتصادی، عملیاتی، قانونی و زمانبندی در حد متوسط رو به بالا بود.

کریستیانیتی و همکاران (Christianity et al., 2024) در امکان‌سنجی مالی توسعه گردشگری باغ گل در یکی از روستاهای کشور اندونزی از طریق رویکرد کیفی توصیفی در قالب مشاهدات و مصاحبه‌های مستقیم با تاجران و رهبران روستا نشان دادند که تحلیل در جنبه‌های فنی و بازاریابی توسعه جاذبه‌های گردشگری در پارک کشاورزی منطقه مذکور ارزش توسعه دارد، زیرا جامعه با راه‌اندازی کسب و کار موافق است و بازار و سیستم بازاریابی خوبی دارد و از سیستم بازاریابی امروزی استفاده می‌کند. لی و همکاران (Lee et al., 2020) در پژوهشی با عنوان "شهر هوشمند توریستی: توسعه و تحولات" به رویکرد دولت شهر اشاره دارد، که بر اساس دو عامل اصلی است اول جنبه‌ها که شامل منطق یا مبتنی بر اولویت‌بندی همکاری ساکنان و گردشگران آن شهر است که باید زیرساخت‌های گردشگری را ایجاد کند که ارتباط قوی فن‌آوری را در بین افراد مرتبط ارائه دهد. دومین عامل اصلی مربوط به موجودیت‌ها است که به این صورت تعریف می‌شود که شهر باید خود را در چرخه کامل مصرف گردشگری درگیر کند. نهایتاً اینکه شهرهای گردشگری هوشمند باید در راستای توسعه پایدار طراحی شوند. هانگ و همکاران (Hoang et al., 2018) در پژوهشی به ارزیابی چند معیار پتانسیل و گردشگری در مناطق مرتفع مرکزی ویتنام پرداختند. نتایج نشان داد ارتفاعات مرکزی دارای پتانسیل قابل توجهی برای توسعه گردشگری است در این ارتباط ایجاد سایت بالقوه بوم‌گردی و گردشگری فرهنگی توصیه شده است.

پژوهش حاضر به دنبال امکان‌سنجی توسعه گردشگری روستایی در روستاهای بخش دیشموک می‌باشد. با توجه به جمع‌بندی مرور ادبیات می‌توان اینگونه عنوان کرد که تعیین یک راه‌حل بهینه همواره مستلزم ارزیابی سطح ریسک، هزینه‌ها و مزایای راه‌ها و گزینه‌های جایگزین بر اساس چندین حوزه امکان‌سنجی است. مرور ادبیات پژوهش نشان می‌دهد بر سر تعداد حوزه‌ها

۱- تکنیک TELOS یک چارچوب ارزیابی امکان‌پذیری است که برای بررسی جوانب مختلف یک پروژه یا ایده قبل از اجرا استفاده می‌شود. حروف اختصاری TELOS به پنج بعد اصلی اشاره دارد که باید در طول ارزیابی مورد توجه قرار گیرند: فنی (Technological)، اقتصادی (Economic)، قانونی (Legal)، عملیاتی (Operational) و زمان‌بندی (Scheduling).

و معیارهای سنجش توافق وجود ندارد. با این حال، به طور کلی تا حدودی همگرایی در پنج حوزه عمومی فنی، اقتصادی، قانونی، عملیاتی و برنامه زمانی (TELOS)^۱ وجود دارد. مطالعات برای تعیین توجیه‌پذیری یک پروژه سعی نمودند با وزن‌دهی به هر یک از این معیارها مشخص کنند که پروژه‌ی مورد مطالعه امکان برآورده کردن ملزومات فنی، اقتصادی، قانونی و عملیاتی در یک محدوده‌ی زمانی خاص را دارد. براساس مرور ادبیات و روش امکان‌سنجی TELOS چارچوب مفهومی زیر، مطابق شکل ۲ ترسیم گردید.

شکل ۲- چارچوب توسعه‌یافته پژوهش، اقتباس از ابراهیم‌پور و همکاران (Ebrahimpour et al., 2022)

روش پژوهش

بخش دیشموک به مرکزیت شهر دیشموک با وسعت ۹۷۶ کیلومتر مربع و با فاصله ۹۵ کیلومتری از مرکز شهرستان کهگیلویه و بویراحمد ۲۱۲ کیلومتری از مرکز استان کهگیلویه و بویراحمد دارای ۱۰۴ روستای قابل سکونت است و طبق آخرین سرشماری رسمی سال ۱۳۹۵ جمعیتی بالغ بر ۲۲ هزار نفر دارد که از این تعداد روستاها ۴۰ روستا بالای ۱۰۰ نفر جمعیت دارند. بخش دیشموک با آب و هوای معتدل و سردسیری دارای ۶ رودخانه بزرگ و دائمی به نام‌های رود فارتق، رود سمه، رود گندمکار، رود آجم، رود ریش و رود لیراب می‌باشد. همچنین دارای چندین آبشار از جمله آبشار مهمک و آبشار تنگ لیراب می‌باشد. این بخش دارای زمین‌های کشاورزی حاصلخیز بوده و بخش عظیمی از پوشش گیاهی آن را درختان بلوط، بنه، بادام کوهی و بوته‌های گیاهی وحشی تشکیل داده است. اهالی روستاهای بخش دیشموک در حوزه کشاورزی در زمینه فعالیت‌های زراعی به تولید محصولاتمانند گندم، جو، لوبیا، برنج و صیفی‌جات و همچنین در زمینه فعالیت‌های باغی به تولید محصولاتمانند گردو، سیب، انگور، زیتون، انار، انجیر و آلو

1. Technical, Economic, Legal, Operational and Schedule (TELOS)

اشتغال دارند. در حوزه صنایع دستی نیز در تولید قالیچه، گلیم و گبه نیز روستاییان و عشایر آن به فعالیت مشغول می‌باشند. بخش دیشموک به دلیل در اختیار داشتن فضاهای طبیعی فراوان و جاذبه‌های تاریخی و مذهبی یکی از مقاصد گردشگران استان و کشور است و سالیانه گردشگران زیادی را جذب می‌کند که می‌تواند با برنامه‌ریزی اصولی از طریق توسعه گردشگری، سهم بیشتری در توسعه روستاهای این منطقه داشته باشد.

شکل ۳- موقعیت جغرافیایی بخش دیشموک در کشور و استان (نگارنده: ۱۴۰۴)

جامعه‌ی آماری این تحقیق، کلیه‌ی روستاییان ساکن در مناطق مستعد گردشگری بخش دیشموک بوده که شامل روستاهای لیراب، روستاهای آجم، امامزاده میرسالار، سرتنگ لیراب، اسفندان، درغک، سرگچ و ده احمد می‌باشد. جمعیت این بخش در مجموع ۴۶۸۷ نفر می‌باشند. و تعداد ۱۹۸ نفر نمونه‌ی آماری پژوهش با استفاده از فرمول کوکران با خطای $t=2/58$ و $\alpha=0/01$ انتخاب شد. با توجه به تقسیم‌بندی‌های بخش، دهستان و روستا، نمونه‌گیری در مرحله اول به شیوه‌ی خوشه‌ای چند مرحله‌ای بین بخش‌ها و روستاهای مورد نظر و در مرحله دوم در روستاهای منتخب، به روش نمونه‌گیری تصادفی با انتساب متناسب تقسیم شد. ابزار گردآوری داده‌های امکان‌سنجی توسعه گردشگری روستایی، پرسشنامه‌ی محقق ساخته در قالب طیف لیکرت براساس مرور ادبیات مبتنی بر روش TELOS بود که شامل شش بعد فنی، اقتصادی، قانونی، عملیاتی، زمان‌بندی و فرهنگی اجتماعی است. بعد فنی به معنی ارزیابی از سخت‌افزار و نرم‌افزار موجود به این‌که تا چه حد با سیستم پیشنهادی همخوانی دارند را فراهم می‌کند. در بعد اقتصادی هدف بررسی امکان‌سنجی اقتصادی و تعیین مزایای مثبت اقتصادی برای سازمانی

است که سیستم پیشنهادی برای آن فراهم می‌شود و شامل اندازه‌گیری و شناسایی تمام مزایای مورد انتظار می‌شود. بعد قانونی تعیین می‌کند که سیستم پیشنهادی (توسعه گردشگری) با الزامات قانونی تناقضی نداشته باشد و تا چه حد قوانین برای اجرای آن مهیا است. بعد فرهنگی - اجتماعی مقیاسی است که از طریق آن می‌توان میزان اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی (مالی و غیرمالی)، سرمایه اجتماعی و امنیت اجتماعی را سنجید. در بعد زمانبندی مشخص می‌شود که زمانبندی یک پروژه تا چه اندازه منطقی است. بعد عملیاتی مشخص می‌کند که آیا یک سیستم پیشنهادی (توسعه گردشگری) امکان مستقر شدن دارد. روایی پرسشنامه پژوهش توسط کارشناسان حوزه توسعه روستایی و گردشگری و پایایی آن با پیش‌آزمون در منطقه خارج از محدوده مورد مطالعه تایید شد. پایایی ابزار پژوهش از ۰/۷۰ تا ۰/۹۲ ارزیابی شد تجزیه تحلیل با استفاده از نرم افزار SPSS انجام گرفت.

بحث و نتایج

همانطور که در جدول ۱ مشخص است، از جمع ۱۹۸ نفر پاسخگو ۶۹ درصد را مردان و ۳۱ درصد را زنان تشکیل دادند. میانگین سن افراد پاسخگو، برابر ۳۹/۸۴ سال با انحراف معیار ۳/۵۶ برآورد شد. سطح تحصیلات پاسخگویان نشان می‌دهد که ۵۸/۱ درصد آنها سطح تحصیلات ابتدایی سواد داشتند. میانگین درآمد پاسخگویان برابر ۱۴/۸۷ میلیون تومان در ماه بود (در سال ۱۴۰۳ شمسی). همچنین، مطابق جدول ۱، در رابطه با شغل پاسخگویان می‌توان این گونه اذعان کرد که غالباً به شغل کشاورزی مشغول بودند (۸۷/۴ درصد) و ۱۲/۶ درصد از آنها کارمند یا کارگر بودند. در بین افراد پاسخگو ۸۵/۴ درصد در زمینه گردشگری فعالیتی نداشتند از سوی دیگر ۱۴/۶ درصد افراد در این عرصه فعالیت می‌کردند که به طور میانگین درآمدی بالغ بر ۱۲/۲۳ میلیون تومان در ماه داشتند (در سال ۱۴۰۳ شمسی). میانگین تعداد افراد خانواده نیز برابر با ۴/۲۷ نفر بود.

جدول ۱- ویژگی‌های جمعیت شناختی پاسخگویان

متغیر	فراوانی	درصد	میانگین	انحراف معیار
جنسیت	مرد	۱۳۶	۶۹	
	زن	۶۱	۳۱	
سن			۳۹/۸۴	۳/۵۶
سطح تحصیلات	بی سواد	۳۳	۱۶/۷	
	ابتدایی	۱۱۵	۵۸/۱	
	راهنمایی	۴۵	۲۲/۷	
	دیپلم	۲	۱	

		دانشگاهی	
۲۱/۴	۱۴۸/۷	۱/۵	۳
درآمد (میلیون ریال در ماه)			
		کشاورز	۱۶۸
		غیر کشاورز	۲۵
		بی پاسخ	۱
		بلی	۲۹
		خیر	۱۶۹
		فعالیت در زمینه گردشگری	
		درآمد از گردشگری (میلیون ریال)	
۸/۸	۱۲/۳		

منبع: یافته‌های تحقیق

در مطالعه حاضر، امکان توسعه گردشگری روستایی بخش دیشموک از ابعاد مختلفی بررسی شد که یافته‌های تحقیق در ادامه به تفکیک ابعاد مذکور، معرفی می‌شود. از همین رو برای پی بردن به پاسخ این سوال که وضعیت فعلی با وضعیت مطلوب تا چه اندازه فاصله دارد از آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده شد.

نتایج (جدول ۲) نشان داد که از میان گویه‌های ارزیابی شده، گویه "توسعه و گسترش اینترنت در منطقه به میزان کافی" با وضعیت مورد انتظار تفاوت معنی‌داری ندارد و این حکایت از مناسب بودن وضعیت گویه مذکور در منطقه مورد مطالعه می‌باشد. از سوی دیگر گویه‌های "فعالیت شبکه‌های ارتباط جمعی و رسانه‌ها مانند رادیو و تلویزیون محلی برای گسترش و شناساندن جاذبه‌های گردشگری این منطقه"، "موقعیت یابی و شناسایی مکان‌های مناسب گردشگری توسط ادارات مربوطه نظیر میراث فرهنگی"، "وجود سیستم مناسب حمل و نقل و راه‌های ارتباطی"، "وجود زیرساخت‌ها و سیستم‌های مناسب جهت اسکان و رفاه گردشگران" و "انجام تبلیغات جاذبه‌های گردشگری این منطقه در فضای مجازی" با وضع مطلوب فاصله معنی‌داری دارند. این نشان می‌دهد که گویه‌های مذکور با وجود اینکه وضعیت نزدیک به متوسط را دارا هستند ولی در مجموع با وضعیت مورد انتظار به لحاظ آماری فاصله معنی‌داری دارند. در مجموع نیز متغیر فنی (۲/۷۰) نشان می‌دهد که نزدیک به متوسط (۳) قرار دارد ولی با حد مطلوب به لحاظ آماری فاصله معنی‌داری دارد و باید این متغیر تقویت شود.

جدول ۲- امکان‌سنجی متغیر فنی

مقدار	تفاوت میانگین	میانگین	گویه*
تی	۱/۴	۲/۸۵*	فعالیت شبکه‌های ارتباط جمعی و رسانه‌ها مانند رادیو و تلویزیون محلی برای گسترش و شناساندن جاذبه‌های گردشگری این منطقه
-۲/۵	-۰		

۱	۰/۴	۲/۹۵	توسعه و گسترش اینترنت در منطقه به میزان کافی
	-۰/۱	-	
۲	۱/۵۲	۲/۴۷**	موقعیت‌یابی و شناسایی مکان‌های مناسب گردشگری توسط ادارات مربوطه نظیر میراث فرهنگی
	-۷/۰	-۰	
۱	۱/۳۵	۲/۶۴**	وجود سیستم مناسب حمل و نقل و راه‌های ارتباطی
	-۵/۳	-۰	
۲	۱/۴۰	۲/۵۹**	وجود زیرساخت‌ها و سیستم‌های مناسب جهت اسکان و رفاه گردشگران
	-۴/۳	-۰	
۳	۱/۳۱	۲/۶۸**	انجام تبلیغات جاذبه‌های گردشگری این منطقه در فضای مجازی
	-۴/۲	-۰	
۱	۱/۰۶	۲/۷۰**	مجموع
	-۴/۰	-۰	

* وزن دهی گویه‌ها از خیلی کم = ۱ تا خیلی زیاد = ۵ می‌باشد. منبع: یافته‌های تحقیق

** معنی‌داری در سطح ۰/۰۱، * معنی‌داری در سطح ۰/۰۵

حد مورد انتظار برابر ۳ است.

جدول ۳ نشان دهنده نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای برای متغیر اقتصادی است. نتایج نشان دهنده این موضوع است که از میان گویه‌های ارزیابی شده، گویه‌های "فراهم بودن ملزومات مالی نظیر سرمایه، وام، تسهیلات، نقدینگی و غیره"، "بالا تر بودن منافع و سود اجرای گردشگری نسبت به هزینه‌های پیاده سازی آن"، "برخوردار بودن روستاییان از توانایی و تمکن مالی مناسب برای توسعه گردشگری"، "صرفه اقتصادی و درآمد زایی توسعه گردشگری برای مردم محلی" و "امکان ایجاد زیرساخت‌های بزرگ مانند بوم گردی‌ها و رستوران‌ها" در وضعیت متوسط قرار دارند به این معنی که با فاصله اندک از وضع مطلوب (۳) فراتر هستند و این تفاوت به لحاظ آماری نیز معنی‌دار شده است. در خصوص دو گویه "مناسب بودن هزینه تامین نیروی کار و ارائه خدمت و" بالا رفتن سطح رفاه و کیفیت زندگی مردم محلی در اثر توسعه گردشگری" باید اذعان نمود که این دو گویه با تفاوت ناچیزی در وضعیت مورد انتظار برای توسعه گردشگری در منطقه ارزیابی می‌شوند. در مجموع میانگین متغیر اقتصادی (۳/۲۷) نشان می‌دهد که در حد متوسط قرار دارد و تفاوت معناداری با وضعیت مورد انتظار (۳) دارد در نتیجه ضمن تقویت این متغیر، امکان گسترش و توسعه گردشگری به لحاظ متغیر اقتصادی در منطقه وجود دارد.

جدول ۳- امکان سنجی متغیر اقتصادی

مقدار تی	تفاوت میانگین	میانگین	گویه*
۵/۰۷	۰/۵۲	۳/۵۲**	فراهم بودن ملزومات مالی نظیر سرمایه، وام، تسهیلات، نقدینگی و غیره
۵/۳۷	۰/۳۷	۳/۳۷**	بالاتر بودن منافع و سود اجرای گردشگری نسبت به هزینه‌های پیاده سازی آن
۸/۰۱	۰/۵۴	۳/۵۴**	برخوردار بودن روستاییان از توانایی و تمکن مالی مناسب برای توسعه گردشگری
۱/۴۸	۰/۱۱	۳/۱۱	مناسب بودن هزینه تامین نیروی کار و ارائه خدمت
۶/۰۱	۰/۴۵	۳/۴۵**	صرفه اقتصادی و درآمد زایی توسعه گردشگری برای مردم محلی
-۲/۴۳	-۰/۲۰	۲/۷۹**	امکان ایجاد زیرساخت‌های بزرگ مانند بوم گردی‌ها و رستوران‌ها
۱/۷۷	۰/۱۲	۳/۱۲	بالا رفتن سطح رفاه و کیفیت زندگی مردم محلی در اثر توسعه گردشگری
۵/۸۷	۰/۲۷	۳/۲۷**	مجموع

*وزن دهی گویه‌ها از خیلی کم = ۱ تا خیلی زیاد = ۵ می‌باشد. منبع: یافته‌های تحقیق
 **معنی‌داری در سطح ۰/۰۱، *معنی‌داری در سطح ۰/۰۵
 حد مورد انتظار برابر ۳ است.

جدول ۴ نشان دهنده نتایج آزمون تی تک نمونه ای برای متغیر عملیاتی است. نتایج نشان دهنده این موضوع است که از میان گویه‌های ارزیابی شده، گویه‌های "وجود نیروی انسانی واجد شرایط و آگاه در امور مربوط به گردشگری" در وضعیت متوسط قرار دارد به این معنی که از میزان مورد انتظار (۳) فراتر و این تفاوت به لحاظ آماری نیز معنی‌دار شده است. در خصوص دیگر گویه‌ها "فراهم بودن ملزومات و زیرساخت‌های مورد نیاز برای ذخیره‌سازی، پردازش و انتقال اطلاعات مربوط به گردشگری در منطقه"، "وجود اطلاعات مربوط به روستاها و مناطق گردشگری آنها در تارنماهای اینترنتی" و "توجه، همکاری و پیگیری سازمان‌های متولی برای توسعه گردشگری در منطقه" باید اذعان نمود که این سه گویه با تفاوت ناچیزی در وضعیت مورد انتظار برای توسعه گردشگری در منطقه ارزیابی می‌شوند. می‌توان اینگونه استدلال نمود که با توجه به دسترسی همگانی به اینترنت امکان شناسایی مکان‌های دیدنی در هر منطقه‌ای و

همچنین بخش دیشموک در ایران در لحظه وجود دارد، در مجموع میانگین متغیر عملیاتی (۲/۸۴) نشان می‌دهد که پایین تر از متوسط (۳) قرار دارد و تفاوت معناداری با وضعیت مورد انتظار دارد.

جدول ۴- امکان‌سنجی متغیر عملیاتی

مقدار تی	تفاوت میانگین	میانگین	گویه*
-۲/۷۰	-۰/۲۱	۲/۷۸**	فراهم بودن ملزومات و زیرساخت‌های مورد نیاز برای ذخیره‌سازی، پردازش و انتقال اطلاعات مربوط به گردشگری در منطقه
۱/۳۶	۰/۰۱	۳/۱۰	وجود نیروی انسانی واجد شرایط و آگاه در امور مربوط به گردشگری
-۴/۲۹	-۰/۲۱	۲/۷۸**	وجود اطلاعات مربوط به روستاها و مناطق گردشگری آن‌ها در دفاتر و آژانس‌های گردشگری
-۳/۵۷	-۰/۲۹	۲/۷۰**	توجه، همکاری و پیگیری سازمان‌های متولی برای توسعه گردشگری در منطقه
-۲/۹۹	-۰/۱۵	۲/۸۴**	مجموع

*وزن دهی گویه‌ها از خیلی کم = ۱ تا خیلی زیاد = ۵ می‌باشد. منبع: یافته‌های تحقیق
 **معنی‌داری در سطح ۰/۰۱، *معنی‌داری در سطح ۰/۰۵
 حد مورد انتظار برابر ۳ است.

جدول ۵ نشان دهنده نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای برای متغیر قانونی است. نتایج نشان دهنده این موضوع است که از میان گویه‌های ارزیابی شده، تمامی گویه‌های این متغیر اعم از "حمایت از توسعه گردشگری در قوانین و سیاست‌های کشور"، "اهتمام دولت به توسعه زیرساخت‌های ارتباطی جهت استفاده در امور مختلف زندگی از جمله گردشگری"، "آمادگی نهادهای محلی برای پیاده‌سازی قوانین و مقررات توسعه گردشگری" و "تناسب قوانین و مقررات کشور با فناوری‌ها و زیرساخت‌های مورد نیاز توسعه گردشگری" در وضعیت ضعیفی قرار دارد به این معنی که از میزان مورد انتظار (۳) پایین‌تر هستند و این تفاوت به لحاظ آماری نیز معنی‌دار شده است. در مجموع میانگین متغیر قانونی (۲/۱۲) نشان می‌دهد که میانگین پایین‌تر از حد مطلوب دارند و تفاوت معناداری با وضعیت مورد انتظار (۳) دارد در نتیجه برای گسترش و

توسعه گردشگری متغیر قانونی در منطقه نیازمند اصلاح و تقویت جدی است و این متغیر را با ایجاد سیاست‌ها و مقررات اجرایی مشخص در خصوص گردشگری روستایی در راستای تقویت آن بهبود بخشید. توانمندسازی جامعه محلی از طریق آموزش‌های هدفمند در زمینه قوانین و مقررات توسعه گردشگری یکی از پیش شرط‌های اساسی تحقق مدیریت کارآمد گردشگری روستایی است. افزون بر این، تدوین و اجرای قوانین و مقررات مرتبط با گردشگری باید با ظرفیت‌های زیرساختی، ویژگی‌های محیطی و محدودیت‌های فضایی روستا همخوانی داشته باشد تا مسیر توسعه گردشگری به صورت پایدار، متوازن و بومی محور دنبال شود.

جدول ۵- امکان‌سنجی متغیر قانونی

مقدار تی	تفاوت میانگین	میانگین	گویه*
-۷/۴۰	-۰/۶۲	۲/۳۷**	حمایت از توسعه گردشگری در قوانین و سیاست‌های کشور
-۶/۶۰	-۰/۵۷	۲/۴۲**	اهتمام دولت به توسعه زیرساخت‌های ارتباطی جهت استفاده در امور مختلف زندگی از جمله گردشگری
-۱۲/۸۹	-۱/۱۷	۱/۸۳**	آمادگی نهادهای محلی برای پیاده‌سازی قوانین و مقررات توسعه گردشگری
-۱۲/۲۸	-۱/۱۲	۱/۸۷**	تناسب قوانین و مقررات کشور با فناوری‌ها و زیرساخت‌های مورد نیاز توسعه گردشگری
-۱۳/۴۱	-۰/۸۷	۲/۱۳**	مجموع

*وزن دهی گویه‌ها از خیلی کم=۱ تا خیلی زیاد=۵ می‌باشد. منبع: یافته‌های تحقیق
 **معنی‌داری در سطح ۰/۰۱، *معنی‌داری در سطح ۰/۰۵
 حد مورد انتظار برابر ۳ است.

جدول ۶ نشان‌دهنده نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای برای متغیر زمان‌بندی است. نتایج نشان‌دهنده این موضوع است که از میان گویه‌های ارزیابی شده، تمامی گویه‌های این متغیر اعم از "امکان مرحله‌بندی فرآیند توسعه گردشگری در منطقه و توسعه و گسترش آن به موازات گذشت زمان (عدم نیاز به سرمایه گذاری زیاد اولیه)"، "امکان توسعه گردشگری روستایی در منطقه طی فرصت زمانی کوتاه" و "امکان تهیه گزارش، عکس، بروشور و غیره از پتانسیل‌های منطقه و اطلاع رسانی به گردشگران در زمان مناسب" در وضعیت نامناسبی قرار دارد به این معنی که از میزان مورد انتظار (۳) پایین‌تر هستند و این تفاوت به لحاظ آماری نیز معنی‌دار شده است. در مجموع میانگین متغیر زمان‌بندی (۲/۰۲) نشان می‌دهد که در حد پائین‌تر از متوسط

قرار دارد و تفاوت معناداری با وضعیت مورد انتظار (۳) دارد در نتیجه گسترش و توسعه گردشگری به لحاظ متغیر زمان بندی در منطقه باید اهتمام ویژه داشت و این متغیر را تقویت نمود. جهت توسعه گردشگری روستایی می توان با بهره گیری از ابزارهای ساده مانند تهیه گزارش های مستند محتوای تصویری و بروشورهای معرفی ظرفیت منطقه و انتشار به موقع آن ها می توان در مدت زمان کوتاه آگاهی گردشگران را افزایش داد. همچنین برجسته سازی آثار اقتصادی گردشگری برای خانوارها، مشارکت جامعه محلی را تقویت کرده و در مجموع زمینه توسعه سریع گردشگری روستایی را فراهم می کند.

جدول ۶- امکان سنجی متغیر زمان بندی

مقدار تی	تفاوت میانگین	میانگین	گویه*
-۱۰/۲	-۰/۸۴	۲/۱۵**	امکان مرحله بندی فرآیند توسعه گردشگری در منطقه و توسعه و گسترش آن به موازات گذشت زمان (عدم نیاز به سرمایه گذاری زیاد اولیه)
-۶/۶۰	-۰/۵۷	۲/۴۳**	امکان توسعه گردشگری روستایی در منطقه طی فرصت زمانی کوتاه
/۱۲/۸۹	-۱/۱۷	۱/۸۳**	امکان تهیه گزارش، عکس، بروشور و غیره از پتانسیل های منطقه و اطلاع رسانی به گردشگران در زمان مناسب
-۱۵/۶۴	-۱/۳۱	۱/۶۸**	امکان رویت تاثیر مثبت گردشگری در اقتصاد خانوار و منطقه در فاصله زمانی نسبتا کوتاه
-۱۵/۶۱	-۰/۹۷	۲/۰۳**	مجموع

*وزن دهی گویه ها از خیلی کم = ۱ تا خیلی زیاد = ۵ می باشد. منبع: یافته های تحقیق
 **معنی داری در سطح ۰/۰۱، *معنی داری در سطح ۰/۰۵
 حد مورد انتظار برابر ۳ است.

جدول ۷ نشان دهنده نتایج آزمون تی تک نمونه ای برای متغیر فرهنگی اجتماعی است. نتایج نشان داد که از میان گویه های ارزیابی شده، اکثر گویه های این متغیر اعم از "رضایت مردم از زندگی در این منطقه"، "مهمان نوازی مردم منطقه و برخورد مناسب با گردشگران"، توجه و تمایل مردم به عضویت در تعاونی ها، تشکل ها و فعالیت در زمینه های مختلف از جمله گردشگری"، "اعتماد مردم نسبت به مسئولین محلی و سیاست های آنان" و "برخورداری منطقه

از امنیت اجتماعی " میانگینی نزدیک به حد متوسط داشته و تفاوت آن‌ها با حد مورد انتظار از نظر آماری معنادار است. در وضعیت متوسط قرار دارند و به لحاظ آماری نیز تفاوت معناداری یا میزان مورد انتظار برقرار کردند. در نتیجه می‌توان این گونه اذعان نمود که شرایط از لحاظ ابعاد ذکر شده مناسب قلمداد می‌شود. همچنین دیگر گویه‌ها نیز شرایط مناسب و نزدیک به حد مورد انتظار اعم از " وجود برنامه‌های لازم برای بسترسازی فرهنگی در راستای توسعه گردشگری روستایی (برگزاری مراسم و جشن‌های محلی روستایی در این منطقه) "، " وجود تفاوت زیاد بین فرهنگ، آداب و رسوم محلی با فرهنگ و دیدگاه‌های گردشگران " و " سهولت دسترسی به امکانات بهداشتی و آموزشی در منطقه " را دارند. در مجموع میانگین متغیر فرهنگی اجتماعی (۳/۲۵) نشان می‌دهد که در وضعیت بیش از حد انتظار قرار دارد و تفاوت معناداری با وضعیت مورد انتظار (۳) دارد. این یافته‌ها نشان می‌دهد بعد فرهنگی اجتماعی توسعه گردشگری در منطقه می‌تواند به‌عنوان یکی از ظرفیت‌های کلیدی در توسعه گردشگری منطقه مورد استفاده قرار گیرد.

جدول ۷- امکان‌سنجی متغیر فرهنگی اجتماعی

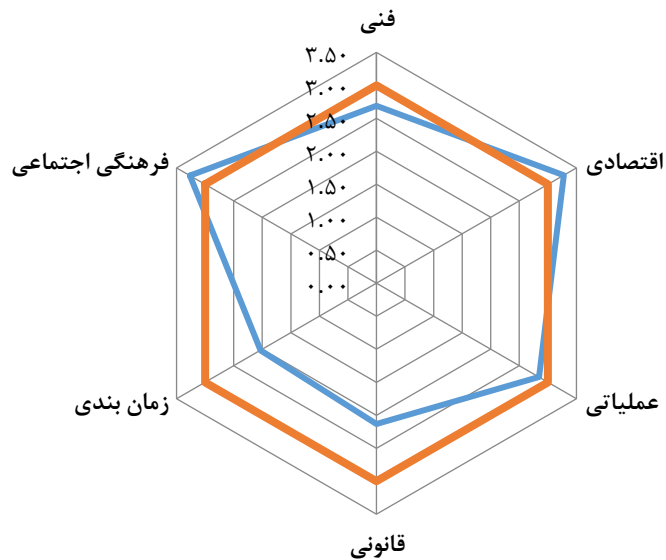
مقدار تی	تفاوت میانگین	میانگین	گویه*
۱/۱۰	۰/۱۲	۳/۱۲	وجود برنامه‌های لازم برای بسترسازی فرهنگی در راستای توسعه گردشگری روستایی (برگزاری مراسم و جشن‌های محلی روستایی در این منطقه)
۱۲/۳۱	۱/۰۹	۴/۰۹**	رضایت مردم از زندگی در این منطقه
۱۵/۱۹	۰/۶۴	۳/۶۴**	مهمان‌نوازی مردم منطقه و برخورد مناسب با گردشگران
-۴/۳۰	-۰/۳۱	۲/۶۸**	توجه و تمایل مردم به عضویت در تعاونی‌ها، تشکل‌ها و فعالیت در زمینه‌های مختلف از جمله گردشگری
-۱/۰۲	-۰/۰۷	۲/۹۲	وجود تفاوت زیاد بین فرهنگ، آداب و رسوم محلی با فرهنگ و دیدگاه‌های گردشگران
۲/۸۸	۰/۲۱	۳/۲۱**	اعتماد مردم نسبت به مسئولین محلی و سیاست‌های آنان
-۰/۳۷	-۰/۰۲	۲/۹۷	سهولت دسترسی به امکانات بهداشتی و آموزشی در منطقه
۵/۴۹	۰/۴۰	۳/۴۰**	برخورداری منطقه از امنیت اجتماعی
۹/۹۳	۰/۲۵	۳/۲۵**	مجموع

* وزن دهی گویه‌ها از خیلی کم = ۱ تا خیلی زیاد = ۵ می‌باشد. منبع: یافته‌های تحقیق

**معنی‌داری در سطح ۰/۰۱، *معنی‌داری در سطح ۰/۰۵

حد مورد انتظار برابر ۳ است.

همانطور که در شکل ۴ قابل مشاهده است متغیرهای فرهنگی اجتماعی و متغیر اقتصادی نمره بیش از ۳ را بدست آوردند، این مقدار کمی بیشتر از حد متوسط است. از دیدگاه مردم محلی این متغیرها شرایط مناسب که خیر ولی متوسطی برای توسعه گردشگری در بخش دیشموک دارند. این شکل اطلاعات خلاصه و کاربردی را در اختیار تحلیلگران قرار می‌دهد از این جهت که دیدگاه اهالی محلی را در خصوص ابعاد مختلف توسعه گردشگری روستایی دیشموک نمایان می‌کند.

شکل ۴- مقادیر متغیرهای امکان‌سنجی توسعه گردشگری بخش دیشموک
خط نارنجی نشان‌دهنده حد انتظار و خط آبی نشان‌دهنده میانگین است.

همانطور که در جدول ۸ قابل مشاهده است نتایج مقایسه میانگین با استفاده از آزمون کروسکال‌والیس ۱ نشان می‌دهد که بین روستاهای بخش دیشموک که در جدول شماره ۸ قابل رؤیت است تفاوت معنی‌داری بین میانگین‌های تمامی ابعاد به غیر از متغیر فنی وجود دارد.

روستاهای امام زاده میرسالار، درغک و اسفندان به ترتیب بهترین شرایط در بین روستاهای مورد مطالعه دارند.

جدول ۸- نتایج مقایسه میانگین متغیرهای پژوهش در بین روستاهای مورد مطالعه

نام روستا	میانگین					
	فنی	اقتصادی	عملیاتی	قانونی	زمان بندی	فرهنگی اجتماعی
امامزاده میرسالار	۲/۷۷	۳/۵۷	۳/۳۶	۳/۳۴	۳/۱۱	۳/۰۰
درغک	۲/۴۹	۳/۵۹	۳/۲۱	۲/۵۹	۲/۳۹	۳/۱۵
اسفندان	۲/۹۱	۳/۴۱	۳/۰۵	۲/۰۰	۱/۹۴	۳/۲۷
لیراب	۲/۵۴	۳/۰۴	۲/۴۸	۱/۷۲	۱/۷۷	۳/۴۷
ده احمد	۳/۳۳	۲/۷۵	۲/۵۳	۲/۰۳	۱/۶۷	۳/۱۴
سرگچ	۲/۳۳	۳/۱۳	۲/۲۵	۲/۰۴	۲/۰۲	۳/۳۹
سرتنگ لیراب	۲/۵۸	۳/۷۱	۲/۳۷	۱/۱۲	۱/۱۲	۳/۳۷
رود ریش آجم	۲/۸۶	۲/۶۷	۱/۸۹	۱/۱۶	۰/۸۷	۳/۲۸
پاتاوه اجم	۳/۳۳	۱/۱۴	۲/۲۵	۰/۷۵	۱/۰۰	۳/۱۳
سراسیاب اجم	۳/۳۳	۱/۱۴	۲/۲۵	۰/۷۵	۱/۰۰	۳/۱۳
ضریب کروسکالوالیس	۱۶/۸۶***	۳۵/۴۵**	۶۴/۱۹**	۸۰/۵۳***	۶۷/۱۸**	۲۰/۶۷*

**معنی داری در سطح ۰/۰۱، *معنی داری در سطح ۰/۰۵؛ منبع: یافته‌های تحقیق، درجه آزادی: ۹

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

مطابق نتایج در خصوص ابعاد مورد استفاده در پژوهش حاضر می‌توان نتیجه گرفت که از میان ۶ بعد بیشترین نمره را متغیر فرهنگی-اجتماعی کسب نمود. همچنین بعد اقتصادی با ضریب تغییرات ۰/۲۰ در مرتبه بعدی قرار گرفت. بعد از موارد ذکر شده به ترتیب ابعاد فنی، عملیاتی، قانونی و زمان بندی قرار داشتند. در ادامه، نتیجه گیری و بحث براساس ۶ بعد چارچوب مفهومی پژوهش به تفکیک ارائه شده است.

یافته‌های پژوهش در مورد بعد اقتصادی امکان توسعه گردشگری بخش دیشموک نشان داد که گویه‌های فراهم بودن ملزومات مالی نظیر سرمایه، وام، تسهیلات، نقدینگی و غیره، بالاتر بودن منافع و سود اجرای گردشگری نسبت به هزینه‌های پیاپی آن، برخورداری روستاییان از توانایی و تمکن مالی مناسب برای توسعه گردشگری، مناسب بودن هزینه تامین نیروی کار و ارائه خدمت، صرفه اقتصادی و درآمدزایی توسعه گردشگری برای مردم محلی و بالا رفتن سطح رفاه و کیفیت زندگی مردم محلی در اثر توسعه گردشگری با حد معیار تفاوت مثبت و معنی داری

داشتند. بنابراین توسعه گردشگری در منطقه به لحاظ بعد اقتصادی امکان دارد. در هر حال با توجه به نتایج پژوهش امکان توسعه گردشگری در منطقه به لحاظ اقتصادی فراهم است که با نتایج پژوهش حسنونند و ابراهیم‌پور و همکاران مطابقت داشت. یافته‌های پژوهش در مورد بعد فنی امکان توسعه گردشگری بخش دیشموک نشان داد که گویه‌های فعالیت شبکه‌های ارتباط جمعی و رسانه‌ها مانند رادیو و تلویزیون محلی برای گسترش و شناساندن جاذبه‌های گردشگری این منطقه، موقعیت‌یابی و شناسایی مکان‌های مناسب گردشگری توسط ادارات مربوطه نظیر میراث فرهنگی، وجود سیستم مناسب حمل و نقل و راه‌های ارتباطی، وجود زیرساخت‌ها و سیستم‌های مناسب جهت اسکان و رفاه گردشگران، انجام تبلیغات جاذبه‌های گردشگری این منطقه در فضای مجازی با تفاوت منفی و معنی‌داری در وضعیت نزدیک با حد انتظار قرار دارند که می‌توان با تقویت این موارد کمک بسیار زیادی در راستای توسعه گردشگری بخش دیشموک نمود. همچنین تنها گویه‌ای که تفاوت مثبت و معنی‌داری با حد معیار مورد انتظار برقرار نمود گویه توسعه و گسترش اینترنت در منطقه به میزان کافی بود که نشان می‌دهد که گسترش اینترنت در منطقه مناسب است. در مجموع امکان توسعه گردشگری در بخش دیشموک با توجه به خصوصیت‌های ذاتی منطقه از نظر داشتن مناظر دیدنی و طبیعی وجود دارد و نیازمند همکاری و سرمایه‌گذاری نهادی در راستای تقویت این بعد از توسعه گردشگری می‌باشد. یافته‌های حاضر با نتایج بابلان و محمدی (Zahedbabelan & Mohammadi, 2023) و کروبوی و همکاران (Karroubi et al., 2019) مطابقت داشت.

در خصوص بعد قانونی امکان توسعه گردشگری بخش دیشموک نشان داد که گویه‌های حمایت از توسعه گردشگری در قوانین و سیاست‌های کشور، اهتمام دولت به توسعه زیرساخت‌های ارتباطی جهت استفاده در امور مختلف زندگی از جمله گردشگری، آمادگی نهادهای محلی برای پیاده‌سازی قوانین و مقررات توسعه گردشگری و تناسب قوانین و مقررات کشور با فناوری‌ها و زیرساخت‌های مورد نیاز توسعه گردشگری با حد معیار تفاوت منفی و معنی‌داری برقرار کردند. بنابراین برای توسعه گردشگری بخش دیشموک می‌بایست با ارتقا آگاهی عمومی در رابطه با نگاه قانون به موضوع توسعه گردشگری اطلاعات ناصحیح بین افراد ساکن در منطقه را اصلاح نمود و از این طریق توسعه گردشگری منطقه را تقویت نمود. بنابراین توسعه گردشگری بخش دیشموک به لحاظ بعد قانونی بعد از تقویت افکار عمومی منطقه در رابطه قوانین موجود برای توسعه گردشگری مهیا خواهد شد. همچنین یافته‌های فعلی با یافته‌های پژوهش‌های زاهدبابلان و محمدی (Zahedbabelan & Mohammadi, 2023) و کروبوی و همکاران (Karroubi et al., 2019) همخوانی داشت.

یافته‌های پژوهش در مورد بعد عملیاتی امکان توسعه گردشگری بخش دیشموک نشان داد که گویه‌های فراهم بودن ملزومات و زیرساخت‌های مورد نیاز برای ذخیره‌سازی، پردازش و انتقال اطلاعات مربوط به گردشگری در منطقه، وجود اطلاعات مربوط به روستاها و مناطق گردشگری آن‌ها در دفاتر و آژانس‌های گردشگری و توجه، همکاری و پیگیری سازمان‌های متولی برای توسعه گردشگری در منطقه با حد معیار مورد انتظار تفاوت منفی و معنی‌داری داشتند. می‌توان این گونه اذعان نمود که با وجود تفاوت معنی‌دار و منفی ولی فاصله موجود در این بعد به آسانی قابل ترمیم است و می‌توان آن را بر طریف نمود چرا که یکی از گویه‌های مهم این بعد که وجود نیروی انسانی واجد شرایط و آگاه در امور مربوط به گردشگری می‌باشد در وضعیت مناسبی قرار داشت. شایان ذکر است بدست آمدن این نتیجه نشان دهنده وجود افرادی در منطقه است که به تاریخ و مکان‌های دیدنی در بخش دیشموک اشراف دارند نه اینکه متخصص و دارای مدرک رسمی از دانشگاه باشند. در مجموع می‌توان اظهار داشت که توسعه گردشگری در بخش دیشموک به لحاظ عملیاتی امری شدنی است. نتایج حاضر با نتایج پژوهش ابراهیم‌پور و همکاران (Ebrahimpour et al., 2022) و زاهدبابلان و محمدی (Zahedbabelan & Mohammadi, 2023) مطابقت داشت.

یافته‌های پژوهش در مورد بعد زمان‌بندی امکان توسعه گردشگری بخش دیشموک نشان داد که گویه‌های امکان مرحله‌بندی فرآیند توسعه گردشگری در منطقه و توسعه و گسترش آن به موازات گذشت زمان (عدم نیاز به سرمایه‌گذاری زیاد اولیه)، امکان توسعه گردشگری روستایی در منطقه طی فرصت زمانی کوتاه، امکان تهیه گزارش، عکس، بروشور و غیره از پتانسیل‌های منطقه و اطلاع‌رسانی به گردشگران در زمان مناسب و امکان رویت تاثیر مثبت گردشگری در اقتصاد خانوار و منطقه در فاصله زمانی نسبتاً کوتاه تفاوت منفی و معنی‌داری با حد مورد انتظار داشتند. در مجموع متغیر زمان‌بندی توسعه گردشگری بخش دیشموک در وضعیت مناسبی قرار ندارد، این موضوع نشان می‌دهد که برای مناسب شدن این بعد از توسعه گردشگری منطقه نیازمند اقدامات جدی و برنامه‌ریزی دقیق است. بررسی‌ها نشان می‌دهد که یافته‌های فعلی با یافته‌های نتایج زاهدبابلان و محمدی (Zahedbabelan & Mohammadi, 2023) و همکاران (Karroubi et al., 2019) مطابقت داشت. یافته‌های پژوهش در مورد بعد فرهنگی اجتماعی امکان توسعه گردشگری بخش دیشموک نشان داد که گویه‌های وجود برنامه‌های لازم برای بسترسازی فرهنگی در راستای توسعه گردشگری روستایی (برگزاری مراسم و جشن‌های محلی روستایی در این منطقه)، رضایت مردم از زندگی در این منطقه، مهمان‌نوازی مردم منطقه و برخورد مناسب با گردشگران، توجه و تمایل مردم به عضویت در تعاونی‌ها، تشکل‌ها و فعالیت در زمینه‌های مختلف از جمله گردشگری، وجود تفاوت زیاد بین فرهنگ، آداب

و رسوم محلی با فرهنگ و دیدگاه‌های گردشگران، اعتماد مردم نسبت به مسئولین محلی و سیاست‌های آنان، سهولت دسترسی به امکانات بهداشتی و آموزشی در منطقه و برخورداری منطقه از امنیت اجتماعی با حد معیار مورد انتظار تفاوت مثبت و معنی‌داری برقرار کردند. این موضوع نشان می‌دهد که شرایط فرهنگی-اجتماعی دیشموک بسیار مستعد برای توسعه گردشگری می‌باشد. این یافته با یافته‌های پژوهش‌های حسنوند و حسنوند (Hasanvand & Hasanvand, 2012)، ابراهیم‌پور و همکاران (Ebrahimpour et al., 2022)، نتایج زاهدبابلان و محمدی (Zahedbabelan & Mohammadi, 2023) و کروبی و همکاران (Karroubi et al., 2019) همخوانی داشت.

در نهایت می‌توان نتیجه گرفت که ابعاد فرهنگی-اجتماعی و اقتصادی با کسب پایین‌ترین ضرایب تغییرات مناسب‌ترین ابعاد توسعه گردشگری در منطقه هستند. و این امکان وجود دارد که مردم محل انتظاراتی از بابت توسعه گردشگری به لحاظ اقتصادی داشته‌اند که در واقعیت لزوماً وجود ندارد ولی این امید و انتظار در بین مردم محلی طبق گزارش‌های پژوهش وجود دارد که امکان توسعه گردشگری روستایی وجود دارد. لازم به ذکر است که مردم بخش دیشموک از روحیه و پشتکار بسیار بالایی برخوردارند و همچنین وجود نگاه درست به مقوله گردشگری روستایی در بین مردم بخش دیشموک منجر به این می‌شود که متوجه این موضوع هستند که برای راه اندازی یه کسب و کار گردشگری در منطقه نیاز به فراوانی پول و استفاده از امکانات گران قیمت نیست و می‌توان با امکانات موجود هم این موضوع را محقق نمود. همچنین مجموع متغیر فرهنگی- اجتماعی با معیار مورد انتظار نشان داد که می‌توان از توان فرهنگ و اجتماع و مردم محلی برای برطرف نمودن دیگر ابعاد توسعه گردشگری منطقه استفاده نمود.

بر اساس نتایج حاصل از پژوهش که در بالا ذکر گردید پیشنهادهای زیر ارائه می‌گردد:

- با توجه به شرایط متغیر زمان‌بندی پیشنهاد می‌شود که با ایجاد سازوکارهای اطلاع‌رسانی عمومی درباره پیشرفت پروژه مانند نصب تابلویی که نشان دهنده به اتمام رسیدن پروژه‌ها است در جهت بهبود متغیر زمان‌بندی اقدام نمود، البته این پیشنهاد مستلزم بهبود متغیرهای دیگر مانند عمیاتی، فنی و قانونی است.
- با توجه به شرایط متغیر فنی پیشنهاد می‌شود که با استفاده از شبکه‌های ارتباط جمعی و رسانه‌ها مانند رادیو و تلویزیون، توسعه و گسترش اینترنت در منطقه به میزان کافی، موقعیت‌یابی و شناسایی مکان‌های مناسب گردشگری توسط ادارات مربوطه نظیر میراث فرهنگی به بهبود شرایط فنی اقدام شود برای این منظور می‌توان از نیروی‌های متخصص و فنی استان‌های همجوار یا مرکز استان بهره برد.

- با توجه به نمره حاصل شده در رابطه با متغیر قانونی پیشنهاد می‌شود که با ایجاد آیین‌نامه‌های مناسب جهت تسهیل امور مربوط به توسعه گردشگری روستایی در شورای روستای دیشموک اقدام نمود.
- به دلیل سطح متوسط شاخص‌های اقتصادی، پیشنهاد می‌شود درآمدهای مالیاتی منطقه به بهبود زیرساخت‌های حمل‌ونقل و توسعه صنعت گردشگری در بخش دیشموک اختصاص یابد تا زمینه رشد گردشگری منطقه فراهم شود.
- با توجه به تفاوت معنادار میانگین‌ها (به استثنای متغیر فنی) بین روستاهای دیشموک، توسعه باید بر روستاهای امامزاده میرسالار، درغک و اسفندان که بهترین شرایط را دارند، متمرکز شود.
- با ترکیب جاذبه‌های طبیعی، فرهنگ غنی عشایری و مشارکت جامعه محلی، منطقه دیشموک می‌تواند به یک مقصد گردشگری اقتصادی و پایدار تبدیل شود. کلید موفقیت، همکاری بین بخش‌های دولتی، خصوصی و مردم روستا است تا درآمدزایی و اشتغال به طور عادلانه توزیع شود.

منابع

1. Alipour, Kh. & Eghbali, N. (2011). The role of ecotourism, cultural and historical attractions in the development of tourism in Semnan province. *Geography of Tourism Space*, 1(1), 41-61. [In Persian]
2. Argha, L., Mohanetfar, Y., Radpour, M. & Razeh, D. (2013). The impact of exchange rate fluctuations on the impact of monetary policies on Iran's non-oil trade balance with emphasis on regime changes. *Quantitative Economics*, 20(4), 111-145. [In Persian]
3. Askarpour, M., Mohammadinejad, A. & Moghaddisi, R. (2019). Factors affecting the supply of rural tourism. *Village and Development*, 23(4), 1-22. [In Persian]
4. Babaei-Fini, A. (2015). Comparison of tourism laws and regulations of the Islamic Republic of Iran with developed countries. *Tourism Planning and Development*, 4(14), 44-62. [In Persian]
5. Briedenhann, J. & Wickens, E. (2004). Tourism routes as a tool for the economic development of rural areas—vibrant hope or impossible dream? *Tourism management*, 25(1), 71-79. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(03\)00063-3](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(03)00063-3)

6. Christianity, R., Faisal, M. & Regar, E. (2024). Financial feasibility study of object development flower garden tourism in telaga kodok village. *Journal Mantik*, 7(4), 4005-4012.
7. Curcic, N., Mirković Svitlica, A., Brankov, J., Bjeljic, Z., Pavlović, S. & Jandžiković, B. (2021). The Role of Rural Tourism in Strengthening the Sustainability of Rural Areas: The Case of Zlakusa Village. *Sustainability*, 13(12), 1-23. <https://doi.org/10.3390/su13126747>
8. Ebrahimpour, H., Rahmati, M. & Nemati, V. (2022). Feasibility study of smart tourism development with emphasis on sustainable development (Case study: Ardabil city). *Journal of Environmental Science Studies*, 7(1), 4622-4631. 10.22034/jess.2022.14567. [In Persian]
9. Faraji Rad, A. & Aghajani, S. (2009). A new analysis of tourism and its latest classification, *Territorial Geographical Quarterly*, 6(23), 61-72. [In Persian]
10. Hasanvand, E. & Hasanvand, S. (2012). Rural tourism feasibility and its effects on rural development: Kahman region case study. *The Journal of Community Development (Rural-Urban)*, 3(2), 187-200. [In Persian]
11. Hoang, H. T., Truong, Q. H., Nguyen, A. T. & Hens, L. (2018). Multicriteria evaluation of tourism potential in the central highlands of vietnam: Combining geographic information system (GIS), analytic hierarchy process (AHP) and principal component analysis (PCA). *Sustainability*, 10(9), 3097. <https://doi.org/10.3390/su10093097>
12. Holland, J., Burian, M. & Dixey, L. (2003). Tourism in poor rural areas: Diversifying the product and expanding the benefits in rural Uganda and the Czech Republic, (12), 1-38.
13. Jaafari, A., Nadalipour, Z., Heydarifar, Z., & Bagheri, M. (2020). Tourism Industry Potential to Create Job Opportunities A System Dynamic Approach. *Journal of Tourism and Development*, 9(3), 153-172. 10.22034/jtd.2020.216474.1944. [In Persian]

14. Jafari, M. (2019). Investigating the role of tourism in the conservation and sustainable development of the environment: A Geographic Approach. *International Journal of Information, Business and Management*, 11(4), 193-211. : <http://dx.doi.org/10.26458/jedep.v7i2.579>
15. Jahangir, M. H., Zahedi, Z., & Mousavi Reineh, M. (2020). Evaluating Ecotourism Capability of Chamran Park in Karaj using SWOT method and stakeholder matrix. *Urban Economics and Planning*, 9(4), 226-234. 10.22034/UE.2020.09.04.04. [In Persian]
16. Kalantari, K. (2013). *Regional Planning and Development (Theories and Techniques)*. Tehran, Khoshbin Publications. [In Persian]
17. Kamandari, M., Chahrrahi, M. & ghorbanpour, H. (2020). Ecotourism potentials in Kerman province a Domain for Tourism Development. *Geography and Human Relations*, 3(2), 27-42. 20.1001.1.26453851.1399.3.2.3.0 [In Persian]
18. Karroubi, M., Ghaderi, A. & Jalilian, N. (2019). Feasibility study of event tourism development (with emphasis on cultural events) and its impact on seasonal adjustment of tourism destinations (Case study: Hamadan city). *Quarterly Journal of Tourism Management Studies*, 14(45), 35-56. [In Persian]
19. Lee, P., Hunter, W. C., & Chung, N. (2020). Smart tourism city: Developments and transformations. *Sustainability*, 12(10), 39-58. <https://doi.org/10.3390/su12103958>
20. Örgütü, D. T. (2020). UNWTO recommendations on tourism and rural development. *United Nations*.
21. Tabrizi, N. & Zahedi-Kalaki, E. (2018). Assessing ecological potential and identifying areas susceptible to sustainable ecotourism development using MCE and WLC methods (case study: Gorgan city). *Geographical Space*, 18(63), 207-224. <http://geographical-space.iau-ahar.ac.ir/article-1-2621-fa.html>. [In Persian]
22. Toranj, H. & Fouladi, A. (2020). *Geography of Rural Tourism with an Entrepreneurial Approach*. University Press Tehran. [In Persian]
23. Yari Hesar, A. & Bakhtar, S. (2016). Evaluation of sustainable rural tourism indicators from the perspective of the local community and

- tourists (Case study: Nir County). *Regional Planning*, 6(22): 121-134. 20.1001.1.22516735.1395.6.22.10.0. [In Persian]
24. Zahedbabelan, A. & Mohammadi, T. (2023). A Three-layer Pattern for Feasibility and Establishment of Life School by Meta-synthesis Method. *Educational and Scholastic studies*, 12(1), 450-425. 10.48310/pma.2023.2863. [In Persian]